

TARIX VA JAMIYAT

HISTORY AND SOCIETY
ИСТОРИЯ И ОБЩЕСТВО
общественный электронный
ЖУРНАЛ

—
JOURNAL
2022

№3

Бош муҳаррир:

Пардаев А.Ҳ. ЖДПИ, тарих факультети декани, т.ф.н. доцент.

Бош муҳаррир ўринбосари:

Ақчаев Ф.Ш. ЖДПИ, тарих факультети, т.ф.б.ф.д. (PhD), доцент.

Масъул котиблар:

Саидов Ж.О. ЖДПИ, Тарих факультети ўқитувчиси

Хўжанова М. ЖДПИ, Тарих факультети ўқитувчиси

Таҳририят аъзолари:

1. Сагдуллаев А.С. – тарих фанлари доктори, Академик,
2. Аҳмедшина Ф.А. – тарих фанлари доктори, профессор,
3. Шодмонова С.Б. – тарих фанлари доктори, профессор,
4. Очилова Б.М. – фалсафа фанлари доктори, профессор,
5. Чориев С. – фалсафа фанлари доктори, профессор,
6. Туленова Г. Ж. – фалсафа фанлари доктори, профессор,
7. Пардаев М.Ҳ. – тарих фанлари доктори, доцент,
8. Ғойибов Б.С. – тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
9. Ярмагов Р. – педагогика фанлари доктори (DSc), доцент,
10. Саидқосимов А.И. – ф.ф.б. фан доктори (DSc), доцент,
11. Амануллаев А. – ф.ф.б. фан доктори (PhD), доцент,
12. Тошбоев Ф.Э. – тарих фанлари бўйича фан доктори (PhD), доцент,
13. Миркомиллов Б. – тарих фанлари номзоди, доцент,
14. Саидов М. – фалсафа фанлари номзоди, доцент,
15. Ғофуров Ж. – тарих фанлари бўйича фан доктори (PhD), доцент,
16. Ҳошимхонов М.Х. – ф.ф.б. фан доктори (DSc), доцент
17. Валиев А.Х. – катта ўқитувчи,
18. Мажидов А.С. – катта ўқитувчи,
19. Каримова Н. – ўқитувчи,

**TOSHKENT VOHASINING TOG'-KON SANOATI VA METALLOZLIGI
HUNARMANDCHILIGI TARIXIDAN**

*Nodirov Obidjon – JDPI, Ijtimoiy-gumanitar fanlarni
o‘qitish metodikasi (Tarix) yo‘nalishi 2-bosqich magistri*

Annotatsiya: Ushbu maqolada muallifning Toshkent vohasi qadimiy sivilizatsiya va madaniyat beshiklaridan biri bòlganligi haqida, uning qulay geografik joylashuvi va tabiati, aholisi, konchilik va metallurgiya tarixi to'g'risida fikr-mulohazalari mavjud.

Tayanch so‘zlar: Toshkent, Iloq, Choch, konchilik, metallurgiya, sanoat, Angren, Oxangaron, Ishtahriy, Ibn Xavkal, Bekobod.

Qadimgi Shosh — o‘rta asrlarda Shosh-Ilak-Toshkentda shakllangan yirik urbanizatsiyalashgan hududlardan biri O‘rta Osiyoda ikkinchi yirik daryo bo‘lgan Sirdaryoning o‘rta oqimi va uning o‘ng irmoqlari, Chirchiq (Parak daryosi) va Ohangaron (Eloq daryosi) havzalari. Mintaqa o'zining qulayligi bilan tabiiy sharoiti, shimoli-g‘arbiy, shimoli va shimoli-sharqida Chotqol va Qurama tizmalari bilan chegaralangan, osmon o'par Tyanshan va Qurama tizmalari, Qaramazor tog'lariga tushadi. Bu tog‘lardagi foydali qazilmalarga boy turli konlar, birinchi navbatda rangli metallar – mis, kumush, qimmatbaho toshlar Ohangaron vodiysi iqtisodiyotida azaldan muhim ahamiyatga ega. Keng tog‘ oldi va adirlar yarim ko‘chmanchi chorvachilik uchun qulay sharoit yaratgan. Savdo-iqtisodiy aloqalar va Choch savdogarlari G'arb va Sharqda rivojlangan, yilda o'z davrining eng ko'p talab qilinadigan mahsulotlaridan tashqari, mahalliy hunarmandlar tomonidan tayyorlangan turli xil hunarmandchilik buyumlari mahsulotlari bilan ham savdo qilishgan. Tarixiy manbalarda keltirilishi bo'yicha ham Shoshilarning o'z sivilizatsiyasining madaniy yutuqlarini Xitoy shaharlariga olib kelishda va boshqa mintaqalarga tarqatishda ham katta hissasi borligi qayd etilgan. [2]

Yozma manbalarga ko‘ra, O‘rta Osiyo metall buyumlari, qurol-yarog‘, o‘q, qilich, zirh, charm buyumlar, soch egarlari, gilamlar, kiyim-kechaklar, bezakli oynalar, dori vositalari rivojlantirilgan. Qadimgi va o‘rta asr yozma manbalarida turmush turkiy xalqlar turmush tarzlarida qurollanish, egar yasashdan keng foydalanishgan. Yashash joylarida asosiy eksport tovarlari hisoblangan buyumlarning ma'lumotlari saqlanib qolgan. [5].

Chirchiq, Ohangaron vodiylari va Sirdaryo qirg‘oqlari sug'orma dehqonchilikni rivojlantirish uchun juda qulay bo'lgan. Iloq vohasi Buyuk dasht hududida joylashgan, shimolda Orolbo‘yi, sharqda Yettisuv ko‘chmanchi qabilalari bilan, ular orqali Buyuk ipak yo‘lining savdo aloqalari o‘tgan. Shimol qabilar bilan munosabatlarda Sirdaryo muhim o‘rin tutgan. Ammo, antik davr vohasi, ayniqsa

Тарих ва Жамият илмий журнали

o'rta asrlarda, konchilik bilan mashhur edi, birinchi navbatda kumush, oltin va firuza qazib olish uchun. Shosh va Iloq vohalarida, hunarmandchilik qadimdan rivojlangan. O'rta asrlarda hunarmandchilik (kulolchilik, temirchilik, zargarlik va boshqalar) ning turli tarmoqlari rivojlangan. Hunarmandchilik buyumlari uchun zarur bo'lgan xom ashyoning ko'p qismi Shosh va Iloq vohalarida mavjud edi. Mashhur sayohatchi va geograf Istarxiga ko'ra, IX-X asrlarda Shosh Movarounnahrning yirik iqtisodiy va madaniy joyiga aylnadi. [6]

Bu davrda Buyuk Ipak yo'li Shosh vohasida tashqi savdoning rivojlanishida muhim rol o'ynadi. Ipak yo'lining tarmoqlari Shosh va Iloq vohalari orqali o'tgan. Bu yo'nalish orqali mahalliy aholi Sharqda, Sirdaryoning quyi oqimida, Xitoy bilan doimiy aloqada bo'lgan Shimoli-g'arbda Orol dengizi va Volga, Afg'oniston, Hindiston, Eron va barcha yirik davlatlar Movarounnahr orqali g'arbda O'rta Osiyo. Arab sayyohi Istaxriy "Kitob al-masalik val-mamalik" asarida Iloq konlari haqida quyidagi ma'lumotlarni bergan: Ilokada oltin va kumush konlari bor. Ilokning eng yirik shaharlari Nuket va Tunket. Movarounnahrda Samarqand va Tunketdan boshqa tanga zarbxonalar mavjud emas. [6]

Boshqa bir arab geografi Abul Qosim ibn Xavqal o'zining "Kitob kitob al-arz" kitobida Toshkent vohasi tarixi haqida ma'lumot beradi. Shosh va Iloq haqida ma'lumot berib, Ibn Havqal bu viloyatlarda juda ko'p boy shaharlar borligini ma'lum qildi. Iloqning quyidagi shaharlari takidlangan: poytaxti - Tunkat, masjidleri bor shaharlar - Sanoket, Bunjahash, Nukat, Boloyon, Arbilax, Namudlig, Xumrak, Biskat, Kuhisim, Dahkat, Hash va Harashkat O'rta asr arab mualliflari tominidan tilga olingan. 20-asr o'rtalariga kelib, Toshkent viloyatining tumanlarida yangi sanoat tarmoqlari vujudga keldi va rivojlandi. Jumladan, Angren kareri 1948 yilda ishga tushirilgan va bu sana O'zbekistonda ko'mir sanoati rivojlanishining boshlanishi, chunki bu ochiq karer nafaqat Respublikada, balki O'rta Osiyoda ham eng yirik ko'mir qazib oluvchi korxonalar hisoblanadi. Bu yil 9-sonli shaxta foydalanishga topshirildi. Ochiq karer ishga tushirilgandan beri 130 million tonnadan ortiq ko'mir qazib olinadi, shundan 30 million tonnadan ortig'i 9-sonli shaxta ulushiga to'g'ri keladi. [7]

Bugungi kunda Toshkent viloyati mamlakatimizning sanoati rivojlangan hududlaridan biridir. Uning geografik joylashuvi iqtisodiyotning rivojlanishiga imkon beradi. Mintaqaviy iqtisodiy kompleks asosan poytaxtning iqtisodiy kompleks to'ldiradi. Hozirda tuma viloyatda respublika sanoat mahsulotining 20 foizi, 45 foizi ishlab chiqarilmoqda elektr energiyasi, ko'mirning 98%, sementning 43%, po'lat va metall prokatining 100%, rangli metallurgiyaning asosiy ishlab chiqarmoqda. Viloyatda 190 ta sanoat tarmog'i, 160 dan ortiq qo'shma korxonalar, 20 mingdan ortiq kichik va o'rta biznes subyektlari faoliyat ko'rsatmoqda. Eng muhimlari: G'ishtchi" (Angren), "Agat va Farhod" (Bo'stonliq tumani), "Metallurg"

Тарих ва Жамият илмий журнали

(Bekobod), “Orion” (Qibray tumani). Sanoatning yetakchi tarmoqlari: energiya, mashinasozlik, metallurgiya, ko'mir, tog'-kon sanoati, kimyo sanoati, poyabzal, paxta tozalash, oziq-ovqat sanoat, to'qimachilik va qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash. Viloyatda sanoat korxonalari orasida Bekobodagi O'zbekiston metallurgiya zavodi, Olmaliqdagi Kometa metallurgiyasi, Chirchiqdagi Yangi Angren, Toshkent issiqlik elektr stansiyasi hamda O'tga chidamli metallar kombinati faoliyat yuritmoqda. [3].

Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, Markaziy Osiyoning taraqqiyot markazlaridan biri bo'lgan Toshkent vohasida Angren, Chirchiq, Olmaliq, Bekobod va boshqa shu kabi sanoatlashgan tumanlar joy olgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti shunday deydi: “Toshkent viloyati kelajagi – sanoat”[2] buni yaqqol namoyon etadi. Shu munosabat bilan ushbu shaharlarning yaqin tarixi va hozirgi muammolari, ularni bartaraf etishga qaratilgan islohotlar, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, erkin kengaytirish iqtisodiy zonalar, aholi farovonligini oshirish va bu boradagi ishlarni ilmiy tahlil qilish juda muhimdir.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. "Tarixi boy, buguni go'zal, kelajagi buyuk shahar" T .: O'zbekiston, 2009 yil.
2. Mirziyoev Sh.M. "Sohani yanada rivojlantirish istiqbollari va keng ko'lamli bunyodkorlik ishlari" (UzA)// URL: <http://uza.uz/posts/56268>
3. https://uz.wikipedia.org/wiki/Tashkent_viloyati
4. Mavlonov O. O'rta Osiyoning qadimiy yo'llari: shakllanish va rivojlanish bosqichlari.- Toshkent: Akademiya, 2008 yil.
5. Materialpo istorii kyrgyzov i Kyrgyzstana / otv. editor V.A. Romodin. Bishkek, 2002
6. Istaxri Xuroson va Muvounnahr. Toshkent, “Muxlis”, 2019 yil.
7. <http://uzbekcoal.uz/pages/istoriya>
8. Ibn Havqal "Yer surati" kitobi. Toshkent, 2011 yil